

गवर्नर जनरल्स व व्हाईसराय

मा. मनोहर पाटील
संस्थापक संचालक
(Reliable Academy)

बंगालचे गव्हर्नर

रॉबर्ट क्लाइव्ह (१७५७ - ६० आणि १७६५-१७६७)

वॉरन हेस्टिंग (१७७२-१७७३)

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS
ANDROID APP ON PLAY STORE

बंगालचे गव्हर्नर जनरल

वॉरन हेस्टिंग (१७७३ - १७८५)

लॉर्ड कॉर्नवॉलिस (१७८६ - १७९३)

सर जॉन शोअर (१७९६ - १७९८)

लॉर्ड रिचर्ड वेलस्ली (१७९८ - १८०५)

लॉर्ड कोर्नवालीस (१८०५)

सर जॉन बार्लो (१८०५ - १८०७)

लॉर्ड मिंटो । (१८०७ - १८१३)

लॉर्ड हेस्टिंग (१८१३ - १८२३)

लॉर्ड अँमहस्ट (१८२३ - १८२८)

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

भारताचे गव्हर्नर जनरल

लॉर्ड विल्यम बेंटिक (१८२८-१८३५)

चार्लस मेटकाफ (१८३५-१८३६)

लॉर्ड ऑकलंड (१८३६-१८४२)

लॉर्ड एलनबरो (१८४२-१८४४)

लॉर्ड हार्डिंग (१८४४-१८४८)

लॉर्ड डलहौसी (१८४८-१८५६)

लॉर्ड कॅनिंग (१८५६-१८५८)

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे व्हाईसरॉय

- लॉर्ड कॅनिंग (१८५८- १८६२)
- लॉर्ड एल्गिन I (१८६२-६३)
- लॉर्ड जॉन लॉरेन्स (१८६३-६९)
- लॉर्ड मेयो (१८६९-७२)
- लॉर्ड नॉर्थबुक (१८७२-७६)
- लॉर्ड लिटन (१८७६-८०)
- लॉर्ड रिपन (१८८०-८४)
- लॉर्ड डफरीन (१८८४-८८)
- लॉर्ड लन्सडाउन (१८८८-९४)
- लॉर्ड एल्गिन II (१८९४-९९)
- लॉर्ड कर्झन (१८९९-१९०५)
- लॉर्ड मिंटो II (१९०५-१०)
- लॉर्ड हार्डिंग II (१९१०-१६)
- लॉर्ड चेम्सफोर्ड (१९१६-२१)
- लॉर्ड रिडिंग (१९२१-२६)
- लॉर्ड आयर्विन (१९२६-३१)
- लॉर्ड विलिंग्डन (१९३१-३६)
- लॉर्ड लिनलिथगो (१९३६-४४)
- लॉर्ड वेव्हेल (१९४४-१९४७)
- लॉर्ड माउंटबॅटन (मार्च १९४७- ऑगस्ट १९४७)
- सी राजगोपालाचारी (१९४८-१९४९)

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS
ANDROID APP ON PLAY STORE

बंगालचे गव्हर्नर

रॉबर्ट क्लाइव्ह

(१७५७ – १७६०)

व

(१७६५ – १७६७)

- प्लासीच्या लढाईतील विजयानंतर क्लाइव्हला बंगालचा गवर्नर नेमण्यात आले.
- त्याने मीर जफरला बंगालचा नवाब बनवले.
- त्याने नोव्हेंबर १७५९ मध्ये “बेदारांच्या लढाईत” मीर जफरला मदत करणाऱ्या डचांचा पराभव केला.
- ऑगस्ट १७६५ मध्ये अवधचा नवाब शुजा उद्दौला व मुघल बादशाह शाह आलम यांच्यासोबत ‘अलाहाबादचे तह’ केले.
- या तहांद्वारे कंपनीला शाहआलमकडून बंगालची ‘दिवाणी’, तर बंगालच्या नवाबाकडून बंगालचा ‘निजामती’ अधिकार मिळाला.
- क्लाइव्हने बंगालमध्ये ‘दुहेरी शासनव्यवस्था’ स्थापन केली. परंतु या व्यवस्थेमुळे बंगालचे प्रशासन कोलमडले.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

बंगालचे गव्हर्नर

वॉरन हेस्टिंग
(१७७२ - १७८५)

- १७७२ साली वॉरन हेस्टिंग बंगालचा गवर्नर झाला तेव्हा कंपनी अधिकाऱ्यांमध्ये भ्रष्टाचार वाढला होता. त्यामुळे त्याने भ्रष्टाचाराला पोषक दुहेरी राज्यव्यवस्था रद्द केली.
- त्याने बंगालमधील 'रॉयल एशीयाटिक सोसायटी' या संस्थेचा पाया घातला.
- हेस्टिंगच्या काळात पहिले इंग्रज-मराठा (१७७८-८२) युद्ध झाले.
- त्याने हिंदू कोडाचे फारशी भाषेत भाषांतर करविले.
- वॉरन हेस्टिंगने मुलकी सेवेचा (civil services) चा पाया भारतात घातला. हेस्टिंगने जिल्हाधिकारी (१७७३) हे पद निर्माण केले.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

बंगालचे गव्हर्नर

वॉरन हेस्टिंग
(१७७२ - १७८५)

- प्रत्येक जिल्ह्यात दिवाणी व फौजदारी न्यायालये स्थापन केली.
- कंपनीच्या खजिन्यात भर टाकण्यासाठी अनेक महसुली व व्यापारी सुधारणा केल्या.
- याच्याच काळात 'विलकिन्स' नावाच्या पंडिताने भगवतगीतेचे इंग्रजीत भाषांतर केले.
- भारतातील पहिले वृत्तपत्र 'दि बंगाल गॅझेट' वॉरन हेस्टिंगच्या काळात सुरुवात झाली.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

बंगालचे गव्हर्नर जनरल

लॉर्ड कॉर्नवालीस
(१७८६ – १७९३)

- लॉर्ड कॉर्नवालीसने 'कॉर्नवालीस कोड' ही नवीन प्रशासन व्यवस्था सुरु केली.
- १७९३ मध्ये 'कायमधारा पद्धत' सुरु केली. या पद्धतीमध्ये जमीनदारांना जमिनीची कायमची मालकी देण्यात आली.
- 'सनदी सेवांचा जनक' म्हणून ओळखला जातो. याच्याच काळात ब्रिटीश सनदी सेवांची भारतात सुरुवात झाली.
- न्यायखात्यात सुधारणा केल्या. कॉर्नवालीसने खेड्यात शांतता व सुव्यवस्था ठेवण्याचे कार्य स्वतंत्र पोलीस खात्याकडे सोपवले.
- कायमधारा ही पद्धत बंगाल, बिहार, व ओरिसा प्रांतात अमलात आली.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

बंगालचे गव्हर्नर जनरल

लॉर्ड कॉर्नवालीस
(१७८६ – १७९३)

- कॉर्नवालीसने वॉरन हेस्टिंगच्या कामांची पूर्तता केली. वॉरन हेस्टिंगने घातलेल्या प्रशासकीय व्यवस्थेच्या पायावर याने इमारत उभी केली. त्याने भारताला मुलभूत प्रशासकीय संरचना दिली, जी अनेक वर्षे विशेष बदल न होता कार्यरत राहिली.
- याच्याच काळात तिसरे इंग्रज-म्हैसूर (१७९०-९२) युद्ध झाले होते. व या युद्धात टीपुवर 'श्रीरंगपट्टनमचा तह' लादण्यात आला.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

बंगालचे गव्हर्नर जनरल

सर. जॉन शोर
(१७९३ – १७९८)

- सर जॉन शोरने कॉर्नवालीसच्या काळात बोर्ड ऑफ रेव्हिन्यूचा अध्यक्ष म्हणून काम केले होते. त्याद्वारे बंगालच्या जमीन महसुलाचा प्रश्न सोडविण्याचा कामात खूप मदत केली होती.
- त्याने अनाक्रमणाचे आणि तटस्थतेचे धोरण स्वीकारले होते.
- ब्रिटीश पार्लमेंटने 'चार्टर अॅक्ट, १७९३' हा कायदा पारित केला.
- १७९५ मध्ये मराठ्यांनी निझामावर हल्ला केला. त्यांच्यात प्रसिद्ध 'खईयाची लढाई' झाली. निझामाचा दारुण पराभव झाला.
- याच्याच काळात झमान शाह (अहमद शाह अब्दालीचा नातू) याने भारतावर हल्ला केला.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

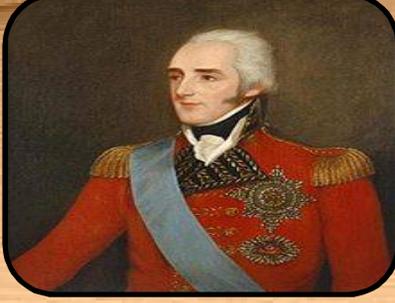
www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

बंगालचे गव्हर्नर जनरल

लॉर्ड रिचर्ड वेलस्ली
(१७९८ – १८०५)

- वेलस्ली हा अत्यंत विस्तारवादी व साम्राज्यवादी धोरण असलेला व्यक्ती होता याच्याच कारकिर्दीत कंपनी राज्याचा विस्तार झाला.
 - त्यासाठी त्याने 'तैनाती फौजेची' स्थापना केली.
 - निजामाने (१७९८) वेलस्लीच्या तैनाती फौजेचा सर्वप्रथम स्वीकार केला. त्यानंतर
 - म्हैसूर व तंजावर(१७९९)
 - अवध(१८०१)
 - पेशवा(१८०२)
 - भोसले(१८०३)
 - शिंदे(१८०४)
- यांनी तैनाती फौज स्वीकारली.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

बंगालचे गव्हर्नर जनरल

लॉर्ड रिचर्ड वेलस्ली
(१७९८ – १८०५)

- वेलस्लीच्या काळात दुसरे अँग्लो-मराठा(१८०२-०४) युद्ध झाले होते.
- त्याने 'मद्रास प्रेसिडेन्सीची स्थापना केली होती.
- १७९९मधे चौथ्या अँग्लो म्हैसूर युद्धात टिपुला हरवून ठार मारले.

लॉर्ड कॉर्नवालीस
(१८०५)

- १८०५ साली कॉर्नवालीसची पुन्हा नियुक्ती झाली. पण त्याचा अल्पावधीतच मृत्यू झाला.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

बंगालचे गव्हर्नर जनरल

सर जॉन बार्लो
(१८०५ - १८०७)

- लॉर्ड कॉर्नवालीस चा मृत्यू झाल्यानंतर सर जॉन बार्लो याला हंगामी गवर्नर-जनरल म्हणून नेमण्यात आले. त्यानेही अनाक्रमणाचे आणि तटस्थतेचे धोरण स्वीकारले होते.
- शिंदे व होळकर यांच्याशी समझोत्याचे करार करून काही प्रदेश परत करून प्रदेशात शांतता प्रस्थापित केली.
- त्याच्या कार्यकाळात त्याने कंपनीची वित्तीय तूट घालवून कंपनीच्या तिजोरीत भर टाकली.
- १८०६ साली वेल्लोर येथे शिपायांनी बंड केले मात्र अर्काटच्या लष्कराच्या मदतीने ते बंड मोडून काढण्यात आले.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

बंगालचे गव्हर्नर जनरल

लॉर्ड हेस्टिंगज
(१८१३ - १८२३)

- लॉर्ड हेस्टिंगजने कंपनीला भारतातील प्रमुख सत्ता बनविले. त्याने कंपनीचे राजकीय प्रभुत्व प्रस्थापित केले. विश्लेषक म्हणतात कि, हेस्टिंगजने वेलस्लीचे काम पूर्णत्वास नेले.
- हेस्टिंगजने नेपाळशी युद्ध करून गुरखा फौजांचा पराभव केला.
- पिंडान्यांविरुद्धची मोहीम त्याने १ वर्षापेक्षाही कमी कालावधीत यशस्वी केली.
- बंगालमध्ये १८२२ मध्ये कुळकायदा केला. तिसऱ्या अँग्लो-मराठा (१८१७-१८) युद्धात मराठ्यांचा पराभव केला व दुसरा बाजीराव इंग्रजांना शरण गेला.
- १८१८ मध्ये राजपूत राज्यांशी करार करून त्यांना कंपनीच्या राजकीय प्रभावाखाली आणण्यात आले.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

बंगालचे गव्हर्नर जनरल

लॉर्ड हेस्टिंग्ज
(१८१३ – १८२३)

- याच्याच कार्यकाळामध्ये बॉम्बे प्रेसिडेन्सीची (१८१८) स्थापना झाली.
- पंजाब व आग्रा येथे महालवारी पद्धत लागू केली. तसेच ग्रामपंचायत पद्धतीचे पुनरुज्जीवन केले.
- मलबार, कारवार, कोईमतूर, मदुराई, दिंडीगुल, येथे महालवारी व रयतवारी पद्धतींचे एकत्रीकरण करून महसूल पद्धती लागू केली.
- वृत्तपत्रांवरील निर्बंध रद्द केले. देशी वर्तमानपत्रांना प्रारंभ झाला.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

बंगालचे गव्हर्नर जनरल

लॉर्ड अॅमहर्स्ट
(१८२३ – १८२८)

- लॉर्ड अॅमहर्स्ट सर्वात प्रथम सार्वजनिक शिक्षण समितीची स्थापना केली.
- अॅमहर्स्टने बर्मा युद्धांदरम्यान अराकन व तेन्नासेरिम हे किनारी प्रांत जिंकून घेतले. या युद्धांनंतर त्याला 'अर्ल अॅमहर्स्ट ऑफ आराकन' पदकाने सन्मानित केले.
- भरतपूरच्या राजाला पराभूत करून भरतपूरचे राज्य ब्रिटीशांच्या राजकिय प्रभावाखाली आणले.
- बराकपूर येथे शिपायांनी बंड केले. ते ब्रिटीशांनी क्रूरतेने दडपून टाकले.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

बंगालचे गव्हर्नर जनरल

लॉर्ड विल्यम बेंटीक
(१८२८ - १८३३)

- बेंटीक हा उदारमतवादी गव्हर्नर जनरल होता.
- त्याने अफूचा व्यापार नियमित व नियंत्रित केला. अफू फक्त बॉम्बे बंदरातूनच निर्यात केले.
- पोलाद, कोळसा उत्पादन, चहा व कॉफीचे मळे यांना प्रोत्साहन दिले.
- कलेक्टर व जिल्हा मॅजिस्ट्रेटची कामे कलेक्टर च्या हाती दिली. व त्याच्या कामावर देखरेख ठेवण्यासाठी 'महसुली आयुक्त' हे नवीन पद निर्माण केले.
- १८२९ मध्ये सतीप्रथा बंदी कायदा केला. तसेच स्त्रीव्यापार व बालकबळीवर देखील बंदी घातली. ठगांचा देखील बंदोबस्त केला.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

बंगालचे गव्हर्नर जनरल

लॉर्ड विल्यम बेंटॉक
(१८२८ – १८३३)

- औद्योगिक विद्यालयांची सुरुवात केली. तसेच सनदी नोकऱ्या भारतीयांना देण्यास सुरुवात केली.
- १८३१ साली म्हैसूर तर कुर्ग व कच्छार ही राज्ये १८३४ ला ताब्यात घेतली.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

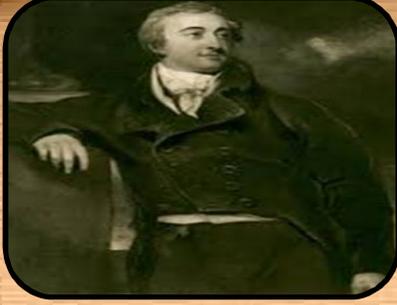
www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल

लॉर्ड विल्यम बेंटीक
(१८३३ - १८३५)

- १८३३ च्या 'चार्टर अॅक्टने' बंगालचा गव्हर्नर जनरल हा भारताचा गव्हर्नर जनरल झाला. त्यानुसार विल्यम बेंटीक हा भारताचा पहिला गव्हर्नर जनरल बनला.
- १८३५ साली लॉर्ड मॅकोले यांनी झिरपता शिक्षण सिद्धांत मांडला.
- इंग्रजी शिक्षणाचा पुरस्कार व भारतीयांना उच्च पदे देण्यास सुरुवात केली.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल

चार्ल्स मेटकाफ
(१८३५)

- वृत्तपत्रांवरील बंधने उठविली त्यामुळे "वृत्तपत्रांचा मुक्तिदाता" म्हणून प्रसिद्ध.
- उदारमतवादी गव्हर्नर जनरल होता. कंपनीच्या संचालक मंडळाने टीका केल्यामुळे राजीनामा देऊन इंग्लंडला परतला.

"भारतीय खेडी जणु स्वायत्त गणराज्येच होती.
राजघराणी बदलत गेली पण भारतीय खेडी मात्र
जशीच्या तशीच राहिली"

- चार्ल्स मेटकाफ

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

भारताचे गव्हर्नर जनरल

लॉर्ड ऑकलंड
(१८३६ – १८४२)

- मुंबई व मद्रास येथे मेडिकल कॉलेजची स्थापना केली.
- अरेबिअन व पर्शियन भाषेतून शिकणाऱ्यांनाही सरकारी शिष्यवृत्तीची सुविधा उपलब्ध करून दिली
- पहिले इंग्रज-अफगाण युद्ध व इंग्रजांना अपयश.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल

लॉर्ड एलीनबरो
(१८४२ - १८४४)

- सिंधच्या अमिरांबरोबर युध्द (१८४३) करून सिंधवर ताबा मिळवला.
- डेप्युटी मॅजिस्ट्रेट हे नवीन पद निर्माण करण्यात आले.
- अफगाणिस्तानात यशस्वी लष्करी मोहीम.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल

लॉर्ड डलहौसी
(१८४८ – १८५६)

- साम्राज्यवादी गव्हर्नर जनरल म्हणून ओळख.
- दुसरे इंग्रज-शीख युद्ध. पंजाबवर विजय मिळवून पंजाब आपल्या राज्याशी जोडला.
- दुसरे इंग्रज-बर्मा युद्ध. बर्माचा संपूर्ण सागरी व्यापार व किनारा ब्रिटीशांच्या ताब्यात आला.
- दत्तक वारसा नामंजूर करून
 - सातारा (१८४८)
 - जैतपूर व संबलपूर (१८४९)
 - बाघेत (१८५०)
 - उदयपूर (१८५२)
 - झाशी (१८५३)
 - नागपूर (१८५४) ही संस्थाने खालसा केले.
- तर गैरप्रशासनाचे कारण दाखवून त्याने वऱ्हाड (१८५३), व अवध (१८५६), ही संस्थाने ताब्यात घेतली.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

भारताचे गव्हर्नर जनरल

लॉर्ड डलहौसी
(१८४८ – १८५६)

- १८५३ पहिला लोहमार्ग (मुंबई-ठाणे) सुरु केली. तसेच पहिली टेलिग्राफ लाईन (कोलकता-आग्रा) व आधुनिक पोस्ट पध्दती.
- १८५४ साली विधवा पुनर्विवाह कायदा अस्तित्वात आणला.
- ग्रँड ट्रंक रोडची दुरुस्ती, अनेक पूल तसेच बंदरांचा विकास केला.
- आधुनिक प्रशासन पध्दती, खाते विभागणीस प्रारंभ केला.
- बांधकाम खात्यांची स्थापना केली. व शिमला येथे उन्हाळी राजधानी सुरु केली.
- शिक्षणविषयक “वूडचा खलिता”
- रविवारची सुट्टी जाहीर केली.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल

लॉर्ड कॅनिंग
(१८५६ – १८५८)

- आय. सी. एस. परीक्षेची सुरुवात केली.
- मुंबई, कलकत्ता व मद्रास विद्यापीठांची स्थापना.
- खालसा धोरण रद्द केले.
- 'आदर्श गव्हर्नर जनरल' म्हणून ओळख.
- १८५६ ला विधवा विवाह कायदा केला.
- १८५७ चा उठाव आणि १८५८ च्या कायद्याने कंपनीचे ब्रिटीश संसदेकडे सत्तांतर (१८५८ चा राणीचा जाहीरनामा).

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

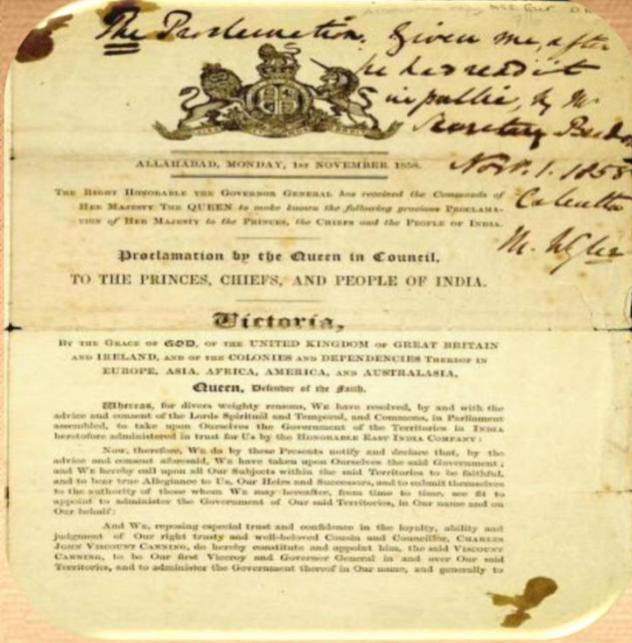
www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

१८५८ चा राणीचा जाहीरनामा

१ नोव्हेंबर १८५८ ला अलाहाबाद येथे राणीचा जाहीरनामा वाचून दाखवला.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

भारताचे गव्हर्नर जनरल्स व व्हाईसराय

लॉर्ड कॅनिंग (१८५८ – १८६२)

- १८५८ च्या कायद्यानुसार भारताचा पहिला व्हाईसराय.
- मुंबई, मद्रास, व कलकत्ता येथे उच्च न्यायालये स्थापन केले.
- पहिला भारतमंत्री - लॉर्ड स्टॅनले.
- १८६१ - लॉर्ड मॅकोलेद्वारे तयार केलेली भारतीय दंडविधान संहिता (IPC) लागू.
- १८६१ - इंडियन हायकोर्ट अॅक्ट, इंडियन कौन्सिल अॅक्ट.
- याच्याच काळात ब्रिटीश पार्लमेंटने 'भारतीय परिषदांचा कायदा, १८६१' पारित केला.
- भारतीय शासक व मुत्सद्द्यांना 'सर' ही पदवी (१८६१) देण्यास सुरुवात.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल्स व व्हाईसराय

लॉर्ड एल्गिन । (१८६२ – १८६३)

- वायव्येकडील वहाबी मुस्लीम पंथीयांचे दमन.
- सहिष्णुतेचे धोरण.
- १८६३ साली धर्मशाळा येथे मृत्यू.

लॉर्ड जॉन लॉरेन्स (१८६३ – १८६९)

- पाटबंधारे सुधारणा केल्या.
- १८६६ साली ओरिसामध्ये भीषण दुष्काळ, भविष्यातील उपाययोजनांसाठी कॅम्पबेल यांच्या अध्यक्षतेखाली चौकशी समिती नेमली.
- १८६८ साली पंजाब व अवध प्रांतासाठी 'कुळ संरक्षण कायदा' लागू केला.
- अफगानिस्तांबरोबर उत्कृष्ट निष्क्रियता धोरण

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल्स व व्हाईसराय

लॉर्ड मेयो
(१८६९ – १८७२)

- इंग्लंडची महाराणी व्हिक्टोरियाचे दुसरे पुत्र.
- १८७० मध्ये अर्थ खात्याचे विकेंद्रीकरण केले.
- प्रांतांना काही खात्यांचा कारभार करण्यासाठी स्वातंत्र .
- शेती व व्यवसायासाठी स्वतंत्र शासन समित्या स्थापन केल्या.
- १८७१-७२ मध्ये भारतात पहिल्यांदाच जनगणना करण्यात आली.
- नगरपालिकांची स्थापना करण्यात आली.
- अंदमान येथे पठाण कैदी शेरअलीने हत्या केली.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

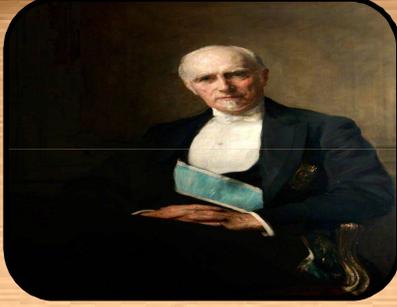
www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल्स व व्हाईसराय

लॉर्ड नॉर्थबुक
(१८७२ – १८७६)

- बडोद्याचे राजा मल्हाररावांना गैर-प्रशासनाच्या कारणास्तव सत्ताभ्रष्ट केले.
- १८७५ मध्ये 'प्रिंस ऑफ वेल्सची' भारत भेट.
- बिहारमध्ये १८७३-७४ दरम्यान भीषण दुष्काळ.
- कुशल शासनकर्ता व स्वतंत्र प्रजेचा खंबीर पुरुष.
- अफगाणिस्तानच्या शेर अलीबरोबर ब्रिटीश पंतप्रधानांनी संधीवार्ता केल्याने त्याला विरोध म्हणून नाराज होऊन राजीनामा दिला.

“भारतमंत्र्याला केलेल्या तक्रारीत थोडे फार इंग्रजीचे ज्ञान मिळवलेला वर्ग येथे वाढत आहे. यामुळे हा वर्ग अहंकारी बनला असून सरकारने केलेल्या प्रत्येक गोष्टीबद्दल तक्रार करण्याची सवय त्यास जडली आहे.”

– लॉर्ड नॉर्थबुक

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल्स व व्हाईसराय

लॉर्ड लिटन
(१८७६ – १८८०)

- १८७६-७८ या काळात मुंबई, मद्रास, पंजाब भागात पडलेल्या दुष्काळ पडला. दुष्काळ व त्याच्या निवारणासाठी स्टॅचे आयोगाची स्थापना केली.
- ब्रिटनहून भारतात होणाऱ्या २९ वस्तूंवरील आयात शुल्क रद्द केले.
- १८७७ मध्ये लॉर्ड मेयोच्या वित्तीय विकेंद्रीकरणाच्या योजनेचा विस्तार केला.
- १ जानेवारी रोजी दिल्ली दरबार भरवून राणी व्हिक्टोरियाला “भारताची सम्राज्ञी (कैसर-ए-हिंद) ही पदवी दिली.
- १८७८ साली देशी वृत्तपत्रांवर बंधने घालणारा ‘व्हर्नाकुलर प्रेस अॅक्ट’ पारित केला.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल्स व व्हाईसराय

लॉर्ड लिटन
(१८७६ – १८८०)

- १८७८ मध्ये 'शस्त्रास्त्र बंदी कायदा (इंडियन आर्म्स अॅक्ट)' करून विना परवाना शस्त्रे बाळगण्यास बंदी केली.
- १८७९ मध्ये भारतीय मुलकी सेवा कायदा केला.
- दुसरे अफगाण-इंग्रज युद्ध. पण ब्रिटीशांचा पराभव.
- १८८३ साली दुष्काळ निवारणाच्या योजनेस दुष्काळ संहिता जाहीर करून सुरुवात केली.
- नागरी सेवा स्पर्धापरीक्षांसाठीची कमाल वयोमर्यादा २१ वरून १९वर्षे केली.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

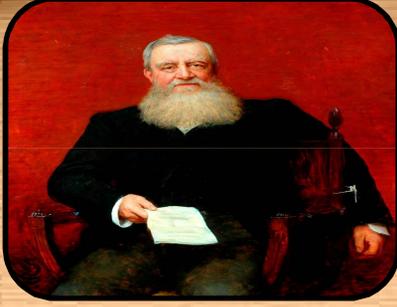
www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल्स व व्हाईसराय

लॉर्ड रिपन
(१८८० – १८८४)

- सर्वाधिक लोकप्रिय व्हाईसरॉय.
- सुधारणेचे आणि व्यक्तिस्वातंत्र्याच्या तत्वांच्या अमलबजावणीचे युग.
- मानवतावादी विचारांचा पुरस्कर्ता.
- देशी वृत्तपत्रांवर बंधने घालणारा कायदा रद्द.
- १८८२ ला पहिला फॅक्टरी कायदा पारित करण्यात आला. त्याच्यात बालकामगार ठेवण्यासंदर्भात नियम बनविण्यात आले.
- स्थानिक स्वराज्य संस्थेचा जनक.
- विल्यम विल्सन हंटर कमिशन शिक्षणासाठी.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

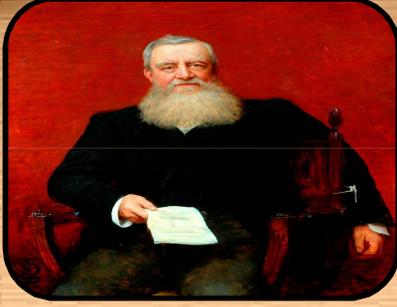
www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल्स व व्हाईसराय

लॉर्ड रिपन
(१८८० – १८८४)

- सर रमेशचंद्र मित्र यांची हायकोर्टाचा मुख्य न्यायाधीश म्हणून (पहिले भारतीय) नेमणूक केली.
- नागरी सेवा स्पर्धा परीक्षांसाठीची कमाल वयोमर्यादा १९ वरून पुन्हा २१ वर्षे केली.
- इल्बर्ट बिलाचा विवाद.
- म्हैसूर राज्याची पुनर्स्थापना केली.
- १८८१ साली पहिली नियमित जनगणना पार पडली.

“आम्ही पारतंत्र्यात आहोत हे सत्य रिपनच्या कारकिर्दीत आम्ही जवळजवळ विसरून गेलो होतो.”

– बद्रुद्दीन तय्यबजी

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल्स व व्हाईसराय

लॉर्ड डफरिन (१८८४ - १८८८)

- अॅलन ह्युमच्या पुढाकाराने १८८५ मध्ये भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेसची स्थापना.
- स्त्री आरोग्यासाठी लेडी डफरिन फंडची स्थापना.
- वहिवाटविषयक सुधारानांतर्गत
 - i) बंगाल टेनन्सी अॅक्ट १८८५
 - ii) पंजाब टेनन्सी अॅक्ट १८८७
 - iii) अवधमधील रयतेशी ७ वर्षासाठी जमीन बंदोबस्त निश्चित करून बेदखलीवर नियंत्रण.
- तिसरे ब्रिटीश-ब्रह्मदेश युद्ध(१८८६) व ब्रह्मदेश ब्रिटीश साम्राज्यात पूर्णपणे सामील.
- शिंद्यांना ग्वाल्हेर परत करून संस्थानिकांप्रती उदार धोरण दाखवले.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल्स व व्हाईसराय

लॉर्ड लन्सडाऊन
(१८८८ – १८९४)

- १८९२ इंडियन कौन्सिल अॅक्ट पारित केला या कायद्यान्वये अप्रत्यक्ष निवडणुकीच्या तत्वास प्रारंभ
- ड्युरांड आयोग स्थापन करून भारत-अफगाण सीमावाद मिटवला.
- १८९१ दुसऱ्या फॅक्टरी कायदा पारित करून महिलांसाठी व बालकांसाठी कामाचे तास निश्चित केले तसेच रविवारी साप्ताहिक सुटी जाहीर केली.
- १८९१ मध्ये बेहरामजी मलबारी यांच्या प्रयत्नाने "संमती वयाचा कायदा" पास केला.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

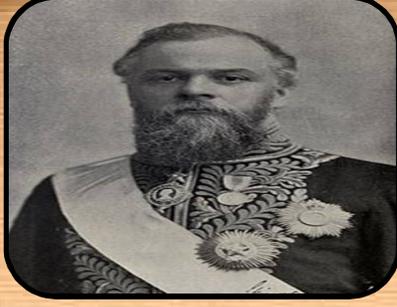
www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल्स व व्हाईसराय

लॉर्ड एल्गिन ॥
(१८९४ - १८९९)

- १८९६ साली भीषण दुष्काळ त्यासाठी 'ल्याग आयोग स्थापन'.
- १८९६ साली भारतभर प्लेगची साथ. प्लेग कमिशनर रँड व आयस्टचा खून(१८९७) मध्ये चाफेकर बंधूंनी केला.
- वायव्य सीमेपर्यंत रस्ते व रेल्वेच्या बांधकामांमुळे वायव्य सीमेवरील टोळ्यांचे बंड.
- कलकत्ता, मद्रास, बॉम्बे व पंजाब येथे विमानतळ स्थापन करण्यात आले.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल्स व व्हाईसराय

लॉर्ड कर्झन
(१८९९ – १९०५)

- १८९९ मध्ये 'कलकत्ता महानगर कायदा' केला.
- १८९९ 'भारतीय नाणी व कागदी चलन कायदा'.
- व्हाईसरॉय बनल्यानंतर वायव्य सीमा समस्या सोडवली.
- पंजाबचा काही भाग तोडून १९०१मध्ये वायव्य सरहद्द प्रांत निर्माण केला. तसेच आग्रा व अवध या प्रांतांचे वायव्य प्रांत हे नाव बदलून संयुक्त प्रांत करण्यात आले.
- औद्योगिक व वाणिज्य व्यापाऱ्यांसाठी 'वाणिज्य व उद्योग विभाग स्थापन केला.
- सर कॉलिन स्कॉट यांच्या अध्यक्षतेखाली सिंचन आयोगाची स्थापना. तसेच झेलम कालव्यांची निर्मिती केली.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल्स व व्हाईसराय

लॉर्ड कर्झन
(१८९९ – १९०५)

- शेतीसाठी इंपिरिअल कृषी विभाग, व १९०१ मध्ये बंगालमध्ये पुसा येथे कृषी संशोधन संस्थेची स्थापना केली.
- बंगलोर येथे जमशेदजी टाटा विज्ञान संस्था स्थापन केली.
- लॉर्ड किचनर यांच्यावर लष्कराचे पुनर्संघटन व लष्करी सुधारणांची जबाबदारी देण्यात आली.
- १९०२ साली प्रांतिक पोलीस प्रशासनाच्या चौकशीसाठी सर अँड्र्यु फ्रेजर यांच्या अध्यक्षतेखाली समिती नेमली. व पोलीस तसेच महसूल खात्यात सुधारणा केल्या.
- 'पंजाब भूमी हस्तांतरण कायदा'(१९००) केला. त्याद्वारे शेतजमीन गैरशेती उद्देशासाठी वापरण्यावर बंधने आणली.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल्स व व्हाईसराय

लॉर्ड कर्झन
(१८९९ – १९०५)

- भारतीय विद्यापीठांच्या चौकशी व सुधारणांसाठी १९०२ मध्ये सर थॉमस रेले यांच्या अध्यक्षतेखाली विद्यापीठ आयोग अथापन केला. तसेच 'भारतीय विद्यापीठ कायदा' पारित केला.
- रेल्वे बोर्डाची स्थापना केली. भारतात सर्वाधिक रेल्वेमार्ग लॉर्ड कर्झनच्या कारकिर्दीत बांधले गेले.
- १९०४ मध्ये 'प्राचीन वास्तु जतन कायदा' व 'सहकारी पतसंस्था कायदा' पारित केला.
- जुलै १९०५ मध्ये बंगालची फाळणी केली. तिचा मुळउद्देश हिंदू-मुस्लीम फुट पडणे हा होता. त्याच्या निषेधार्थ देशात वग भंग चळवळ सुरु झाली.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल्स व व्हाईसराय

लॉर्ड कर्झन
(१८९९ – १९०५)

“भारत हा आपल्या साम्राज्याचा केंद्रबिंदू आहे, परंतु
भारत जर गमावला तर आपल्या साम्राज्याचा सुर्य
मावळलेला असेल.”
– लॉर्ड कर्झन

“राष्ट्रीय काँग्रेस म्हणजे एक बुडबुडा आहे. आणि
माझ्याच कारकिर्दीत राष्ट्रीय सभा हळूहळू नष्ट
होईल ”
– लॉर्ड कर्झन

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल्स व व्हाईसराय

लॉर्ड मिंगो ॥
(१९०५ – १९१०)

- लॉर्ड मिंगोला वंग भंग आंदोलनाला तोंड द्यावे लागले.
- १९०९ साली 'इंडिया कौन्सिल अॅक्ट'.
(मोर्ले मिंगो सुधारणा कायदा)
- काँग्रेसचा विदेशी मालावर बहिष्कार.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS
ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल्स व व्हाईसराय

लॉर्ड हार्डिंगज ॥
(१९१० – १९१६)

- राजधानी कलकत्याहून दिल्लीला हलवली.

- लॉर्ड हार्डिंगजने इंग्लंडचा राजा पंचम जॉर्जच्या स्वागतासाठी १९११ मध्ये दिल्ली दरबार भरवला त्यावेळी पंचम जॉर्जने बंगालची फाळणी रद्द करण्याची घोषणा केली.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS
ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल्स व व्हाईसराय

लॉर्ड चेम्सफोर्ड
(१९१६ – १९२१)

- १९१९ मॉटेग्यू-चेम्सफोर्ड सुधारणा कायदा.
- १९१९ रौलेट कायदा ज्यामुळे केवळ संशयावरून अटकेचे अधिकार इंग्रज अधिकाऱ्यांना मिळाले.
- होमरूल व खिलाफत चळवळ, असहकार चळवळ.
- जालियानवाला बाग हत्याकांड.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS
ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल्स व व्हाईसराय

लॉर्ड रिडिंग
(१९१६ – १९२१)

- १९१९ च्या कायद्याचे पुनर्विलोकनासाठी नेमलेल्या कमिटीचा अहवाल सादर.
- १९२३ स्वराज्य पक्षाची स्थापना.

Deshabandhu Chittaranjan

Motilal Nehru

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS
ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल्स व व्हाईसराय

लॉर्ड आयर्विन
(१९२६ – १९३१)

- सायमन कमिशनचा अहवाल जाहीर झाला.
- पहिली गोलमेज परिषद भरली.
- १९२९ शारदा अॅक्ट.
- १९३१ गांधी-आयर्विन करार
- सविनय कायदेभंग चळवळ, दांडी यात्रा, नेहरू रिपोर्ट.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल्स व व्हाईसराय

लॉर्ड विलिंग्डन
(१९३१ – १९३६)

- दुसरी(१९३१) व तिसरी(१९३२) गोलमेज परिषद.
- १९३२मध्ये 'रॅम्से मॅकडोनाल्ड' यांनी 'जातीय निवाडा' जाहीर केला.
- सप्टेंबर १९३२ला महात्मा गांधी आणि आंबेडकर यांच्यात 'पुणे करार' (महात्मा गांधी यांच्या वतीने पट्टाभी सीतारामच्या यांनी पुणे करारावर स्वाक्षरी केली)
- १९३५चा भारत सरकार कायदा पास झाला.
- लॉर्ड विलिंग्डनने काँग्रेसच्या मुंबई अधिवेशनात(१९१५) भाग घेतला होता.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल्स व व्हाईसराय

लॉर्ड लीनलीथगो
(१९३६ – १९४४)

- १९३७ साली प्रांतात पहिल्यांदाच निवडणुका (काँग्रेसचे ११ पैकी ८ प्रांतात सरकार स्थापन).
- भारतीयांच्या सहमतीशिवाय भारत इंग्लंडच्या बाजूने दुसऱ्या महायुद्धात उतरत असल्याचे जाहीर केले. त्यामुळे प्रांतीय शासनाने १९३९मध्ये राजीनामे दिले.
- ऑगस्ट प्रस्ताव.
- १९३९मध्ये सुभाषचंद्र बोस यांनी फॉरवर्ड ब्लॉक नावाच्या पक्षाची स्थापना केली.
- १९४०ला लीगच्या लाहोर अधिवेशनामध्ये पहिल्यांदा पाकिस्तानची मागणी.

Manohar Patil (Founder, Director - Reliable Academy)

भारताचे गव्हर्नर जनरल्स व व्हाईसराय

लॉर्ड लीनलीथगो
(१९३६ – १९४४)

- १९४२ क्रिप्स मिशन भारतात आले.
- १९४२ काँग्रेसने चले जाव चळवळीस प्रारंभ केला. ब्रिटिशांनी चळवळीतल्या सर्व नेत्यांना तुरुंगात टाकले.
- राजाजी योजना
- १९४३ बंगालमध्ये भीषण दुष्काळ.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS
ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल्स व व्हाईसराय

लॉर्ड वेव्हेल
(१९४४ – १९४७)

- १९४५ ला सर्वपक्षीय शिमला बैठक.
- वेव्हेल योजना.
- १९४६ला कॅबिनेट मिशन व त्रिमंत्री शिष्टमंडळ भारतात आले.
- सप्टेंबर १९४६ला निवडणुक होऊन नेहरूंचे हंगामी सरकार स्थापन.
- फेब्रुवारी १९४७मध्ये क्लेमेंट अँटली यांनी हाउस ऑफ कॉमन्स मध्ये भारताला स्वातंत्र देण्याची घोषणा केली.

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल्स व व्हाईसराय

लॉर्ड माउंटबॅटन

(मार्च १९४७ – ऑगस्ट १९४७)

- जुन १९४७ ला भारताच्या फाळणीची घोषणा केली. ही योजना माउंटबॅटन योजना म्हणून ओळखली जाते.
- १५ ऑगस्ट १९४७ रोजी भारत स्वतंत्र.
- स्वतंत्र भारताचे पहिले गवर्नर जनरल व इंग्रज सरकारचे शेवटचे व्हाईसराय (१९४७-४८).

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS

ANDROID APP ON PLAY STORE

भारताचे गव्हर्नर जनरल्स व व्हाईसराय

सी राजगोपालाचारी
(१९४८ – १९४९)

- स्वतंत्र भारताचे दुसरे व शेवटचे गवर्नर जनरल
(पहिले भारतीय गवर्नर जनरल)

Manohar Patil (Founder) - Reliable Academy

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS
ANDROID APP ON PLAY STORE

The Name Of Quality

Knowledge Is Power

Reliable Academy®

ISO 9001:2008

www.reliableacademy.com

आधिक माहिती आणि साहित्या करिता
Reliable Academy च्या online E-library ला
आजच भेट द्या
www.reliableacademy.com

© वरील नोट्सचे संपादन व मुद्रण करतांना योग्य ती काळजी व खबरदारी घेतलेली आहे. अनावधानाने राहून गेलेल्या आणि अनावधानाने निर्माण होणाऱ्या चुकीबद्दल आम्ही दिलगिर आहोत. तसेच 'रिलायबल अॅकॅडमी'च्या नोट्सबाबत सर्व हक्क 'रिलायबल अॅकॅडमी'च्या अधिन असून यातील कोणत्याही भागाचे 'रिलायबल अॅकॅडमी'च्या लेखी परवानगीशिवाय कोणत्याही प्रकारे पुनर्मुद्रित किंवा पुनर्प्रकाशित करता येणार नाही तसेच याचा व्यावसायिक स्थरावर वापर करता येणार नाही. असे करतांना आढळल्यास कॉपीराईट कायद्यांतर्गत कारवाई करण्यात येईल.

Website : www.reliableacademy.com

E-mail: thereliableacademy@gmail.com

Kalyan – Nashik – Parbhani

www.reliableacademy.com 9222333999

Kalyan-Nashik-Parbhani

MPSC OFFICERS
ANDROID APP ON PLAY STORE